

- Tomiałojć L. 2017. Trudności z interpretowaniem niektórych danych ze zbiorowej kartoteki. Ornitologia w skali lokalnej i globalnej (streszczenia). Ogólnopolska Konferencja Ornitologiczna zorganizowana w 80. rocznicę powstania Polskiego Towarzystwa Zoologicznego, Lublin–Urszulin, 20–22.09.2017, s. 76.
- Tomiałojć L., Stawarczyk T. 2003. Awifauna Polski. Rozmieszczenie, liczebność i zmiany. PTPP „pro Natura”, Wrocław 2003.
- Wilżak T., Pawlak S., Pietrzak T., Żurawlew P., Markiewicz E. 2015. Zmiany liczebności i rozmieszczenia wybranych gatunków ptaków w dolinie Proсны na przełomie wieków 20. i 21. Ptaki Wielkop. 4: 3–16.
- Winięcki A. (red.). 2008 = Wielkopolski Urząd Wojewódzki. 2008. Projekt Planu Ochrony Obszaru Natura 2000 – PLB 300002 Dolina Środkowej Warty. Opracował zespół P. W. „KRAMKO” sp. z o.o. pod kierownictwem i nadzorem merytorycznym prof. dr. hab. A. Winięckiego. Kraków, 415 pp. + mapy + 2 CD, msc.
- Witkowski J., Orłowska B., Ranoszek E., Stawarczyk T. 1995. Awifauna doliny Baryczy. Not. Orn. 36: 5–74.
- Wylegała P., Batycki A., Sieracki P. 2014. Awifauna Wielkiego Łęgu Obrzańkiego – stan obecny i zmiany liczebności. Ptaki Wielkop. 3: 18–29.
- Żurawlew P., Markiewicz E. 2014. Ptaki miasta Pleszewa. Ptaki Wielkop. 3: 3–17.
- Żurawlew P., Kaźmierczak P., Wilżak T. 2008. Występowanie dzięcioła średniego *Dendrocopos medius* i innych gatunków ptaków na terenie Obrębu Taczanów w latach 2005 i 2007. Raport dla Nadleśnictwa Taczanów, 12 marzec 2008, msc.

Przemysław Żurawlew

Żbiki 45, 63–304 Czermin
grusleon@gmail.com

Ziemowit Kosiński

Zakład Biologii i Ekologii Ptaków
Instytut Biologii Środowiska
Wydział Biologii, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza
ul. Umultowska 89, 61–614 Poznań
zkosinsk@amu.edu.pl

Marcin Kempa

ul. Ludowa 28, 63–700 Krotoszyn
dlugonozny@gazeta.pl

Występowanie dzierłatki *Galerida cristata* w południowo-wschodniej Wielkopolsce

Przemysław Żurawlew, Piotr Tryjanowski

Dzierlatka *Galerida cristata* jest gatunkiem gniazdującym w południowej i środkowej Europie, a także na większości wysp śródziemnomorskich. Wyraźnie unika wysokich gór i obszarów o dużej lesistości (Hagemeijer & Blair 1997). Północne obszary Europy Środkowej zasiedliła pod koniec wieku 19. (Klausnitzer 1989). Głównymi obszarami jej występowania w Polsce są: Wielkopolska, Ziemia Lubuska, Kujawy i Wyżyna Łódzka. Pozostałe regiony kraju zasiedla nierównomiernie i w znacznym rozproszeniu, przy czym na wielu obszarach północnej i wschodniej Polski brak jej zupełnie (Kuźniak & Tryjanowski 2007, Sikora et al. 2013). W Wielkopolsce większość populacji zasiedla obecnie krajobraz rolniczy, wyraźnie ustępując z miast (Wylegała et al. 2009).

W niniejszym doniesieniu przedstawiono sytuację tego gatunku na przestrzeni ostatnich niemalże czterech dekad (1981–2017) w południowo-wschodniej Wielkopolsce (obszar 10 793 km²). Teren z którego zgromadzono obserwacje obejmował 12 powiatów (jarociński, kaliski, kępiński, kolski, koniński, krotoszyński, ostrowski, ostrzeszowski, pleszewski, słupecki, turecki i wierszowski) i dwa powiaty grodzkie (Kalisz i Konin). Poza danymi autorów, wykorzystano tu informacje od 71 obserwatorów (patrz: Podziękowania), które otrzymano bezpośrednio lub które znajdowały się w Wielkopolskiej Kartotece Ornitologicznej (www.wko.eko.org.pl), w kartotece Zakładu Biologii i Ekologii Ptaków Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu i w bazie Ogólnopolskiego Towarzystwa Ochrony Ptaków (ornitho.pl).

Tabela 1. Liczba par dzierłatki *Galerida cristata* w poszczególnych miastach i powiatach południowo-wschodniej Wielkopolski w latach 1981–2017

Table 1. The number of couples of the crested lark *Galerida cristata* in the cities and counties of the South-East Wielkopolska region in 1981–2017. (1) – city, (2) – area, (3) – county

Miasto (1)	Powierzchnia (2) (km ²)	1981–1990	1991–2000	2001–2010	2011–2017
Jarocin	14,44	0	2	1	1
Kalisz	69,42	5–10	8–11	10–12	4
Kępno	7,8	0	0	0	0
Koło	13,85	8–10	5	1	0
Konin	82,20	1	4–5	3–4	0
Krotoszyn	22,55	0	0	0	0
Ostrów Wielkopolski	41,9	9–11	30–40	2–3	0
Ostrzeszów	12,13	0	0	1	0
Pleszew	13,19	1	11	1	0
Słupca	10,31	1	1	0	1
Turek	16,16	0	1	0	0
Wieruszów	5,98	2	0	2	0
Razem	309,93	27–36	62–76	21–25	6
Powiat (3)	Powierzchnia (km ²)	1981–1990	1991–2000	2001–2010	2011–2017
jarociński	587,7	11	6	12	27
kaliski	1160,02	4	0	0	0
kępiński	600,39	0	1	0	0
kolski	1011,03	0	1	1	1
koniński	1578,71	11	3–5	13–17	15
krotoszyński	714,23	5	5–6	24–26	34–37
ostrowski	1160,65	4–5	27–28	29–32	19–20
ostrzeszowski	772,37	1	0	0	0
pleszewski	711,91	1	4	9	15
słupecki	837,97	1	1	2	9
turecki	929,4	1	0	0	1
wierszowski	577,21	0	0	0	0
Razem (4)	10 641,59	39–40	48–52	90–99	121–125
Razem w miastach i powiatach (5)	10 793,21	66–76	110–128	110–124	127–131

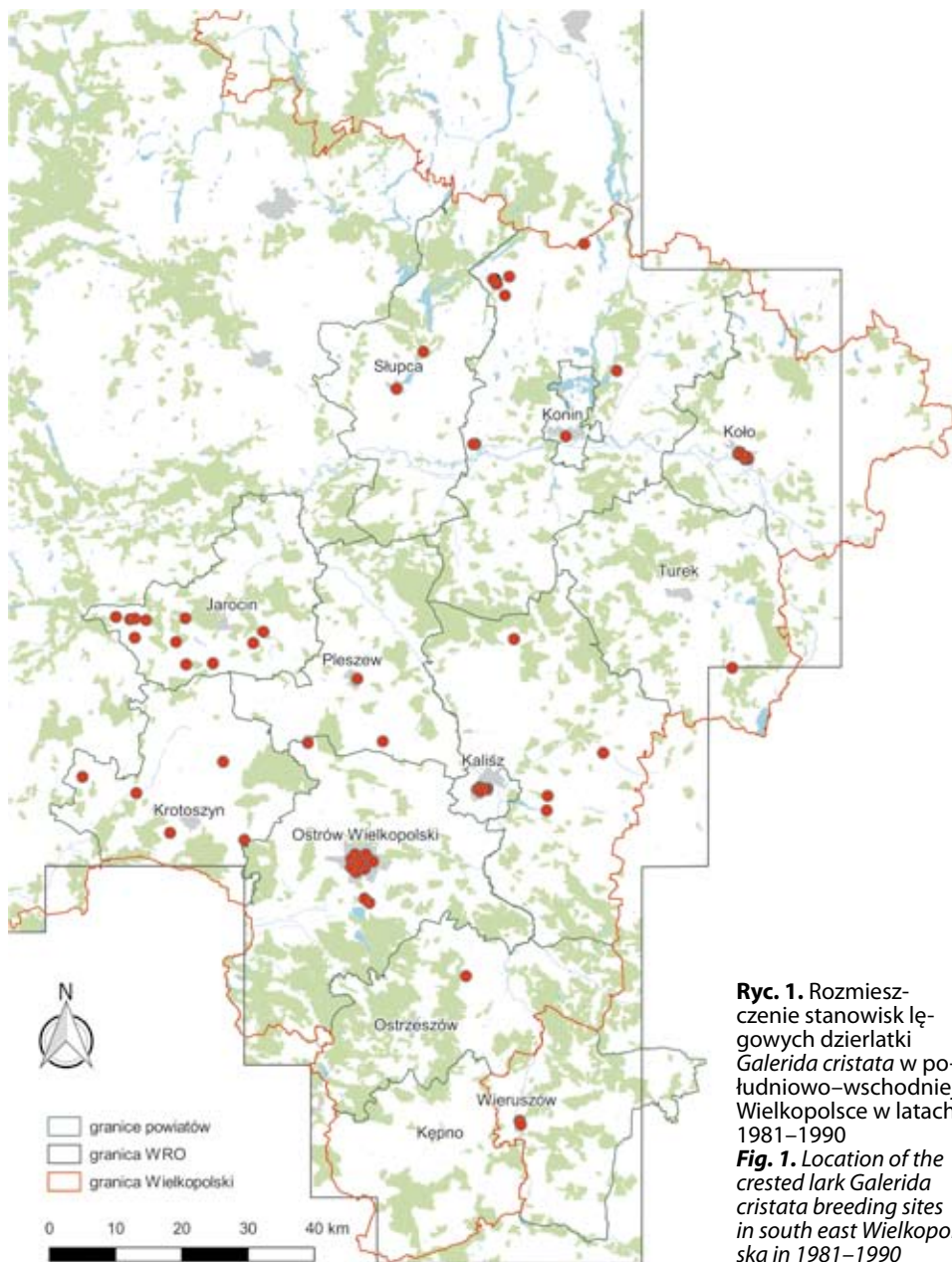
Najdawniejsze informacje o dzierlatce w tej części Wielkopolski znaleźć można w opracowaniu Homeyera (1865), który stwierdził ten gatunek 12.08.1863 w Ołoboku (pow. ostrowski) i 29.01.1864 w Grabie (pow. pleszewski). Następnie o występowaniu tego gatunku w Kaliszu pisał Chodyński (1871). Kolejne wiadomości dotyczą lęgów, które znaleziono w latach 1936 i 1938 na terenie Pleszewa (Żurawlew & Markiewicz 2014) oraz w roku 1938 w Prokopowie (pow. pleszewski) (S. Mistygacz). W roku 1969 jedną parę stwierdzono w Łądku (pow. słupecki) (J. Ptaszyk), a w okresie jesienno-zimowym była obserwowana w latach 1972, 1976 i 1977 w Kaliszu (Wilżak & Pietrzak 2013).

Tabela 2. Liczba miejscowości w powiatach gdzie występowała dzierlatka *Galerida cristata* w latach 1981–2017. Nie uwzględniono 12 największych miast wyszczególnionych w Tabeli 1

Table 2. The number of towns in the counties, where the crested lark *Galerida cristata* was noted in 1981–2017. The largest cities from the Table 1. were not included. (1) – county, (2) – total

Powiat (1)	1981–1990	1991–2000	2001–2010	2010–2017	1981–2017
jarociński	10	5	9	20	32
kaliski	4	0	0	0	4
kępiński	0	1	0	0	1
kolski	0	1	1	1	3
koniński	6	3	10	11	25
krotoszyński	5	5	20	20	37
ostrowski	2	23	26	16	47
ostrzeszowski	1	0	0	0	1
pleszewski	1	3	9	13	22
słupecki	1	1	2	8	11
turecki	1	0	0	1	2
wieruszowski	0	0	0	0	0
Razem (2)	31	42	77	90	185

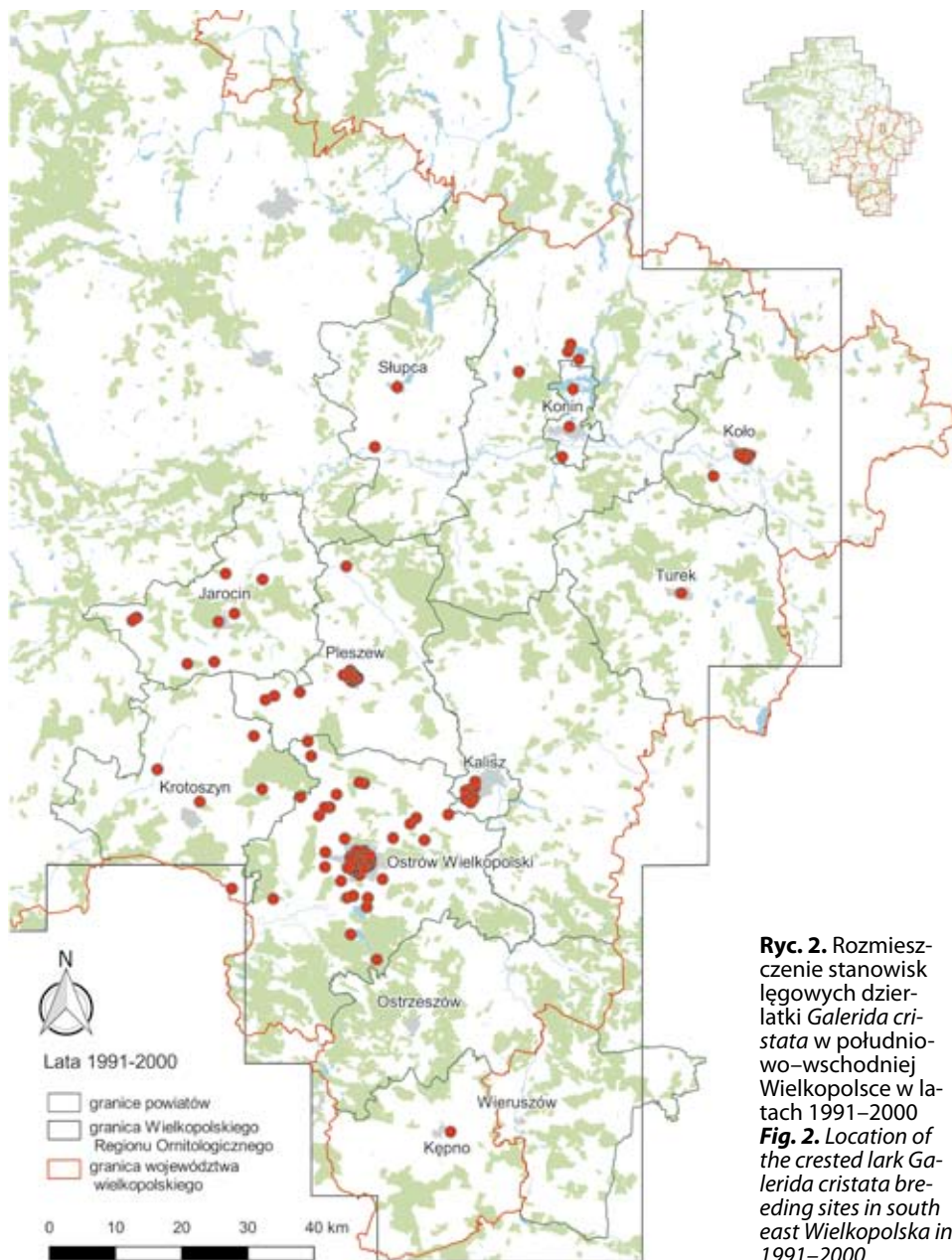
Na podstawie zgromadzonego materiału liczebność dzierlatki na omawianym obszarze w latach 1981–1990, 1991–2000, 2001–2010 i 2011–2017 oceniono odpowiednio na: 66–76, 110–128, 110–124 i 127–131 par. Zebrane dane wskazują na prawie zupełne opuszczenie przez gatunek dużych miast, gdzie do niedawna występowały znaczne skupienia jej par. Największe populacje zasiedlały Ostrów Wielkopolski – 30–40 par (Tomiałojć & Stawarczyk 2003), Kalisz – 10–12 par (Wilżak & Pietrzak 2013), Pleszew – 11 par (Żurawlew & Markiewicz 2014) i Koło – 8–10 par (S. Mielczarek). Z pozostałych miast brak precyzyjnych informacji nie tylko o liczebności, ale nawet w ogóle o gniazdowaniu (Kępno, Krotoszyn), co nie oznacza jednak braku możliwości występowania na ich terenie niewielkich populacji. Brak informacji o jej występowaniu po roku 2000 w Turku i po roku 2010 w Ostrowie Wielkopolskim. Ostatnie pary gniazdowały w Pleszewie w roku 2004 (Żurawlew & Markiewicz 2014), w Kole w roku 2004, w Koninie w roku 2005 (S. Mielczarek) i w Wieruszowie w roku 2009 (S. Pawlak). Z kolei w roku 2010 w Ostrzeszowie napotkano 1 parę (ornitho.pl), a do roku 2014 – 1 parę spotykano w Jarocinie (A. Winięcki). W Kaliszu w latach 2012–2016 znano jedynie cztery stanowiska (A. Gruszczyński, M. Karolak, A. Melke, P. Żurawlew), a w Słupcy w latach 2011–2017 występowała 1 para (A. Krupa). W miastach dzierlatki zasiedlały zarówno centra, jak i strefy peryferyjne, zasiedlając place budów, obszary nowych i rozbudowywanych osiedli mieszkaniowych, obszary

Ryc. 1. Rozmieszczenie stanowisk lęgowych dzierłatki *Galerida cristata* w południowo-wschodniej Wielkopolsce w latach 1981–1990
Fig. 1. Location of the crested lark *Galerida cristata* breeding sites in south east Wielkopolska in 1981–1990

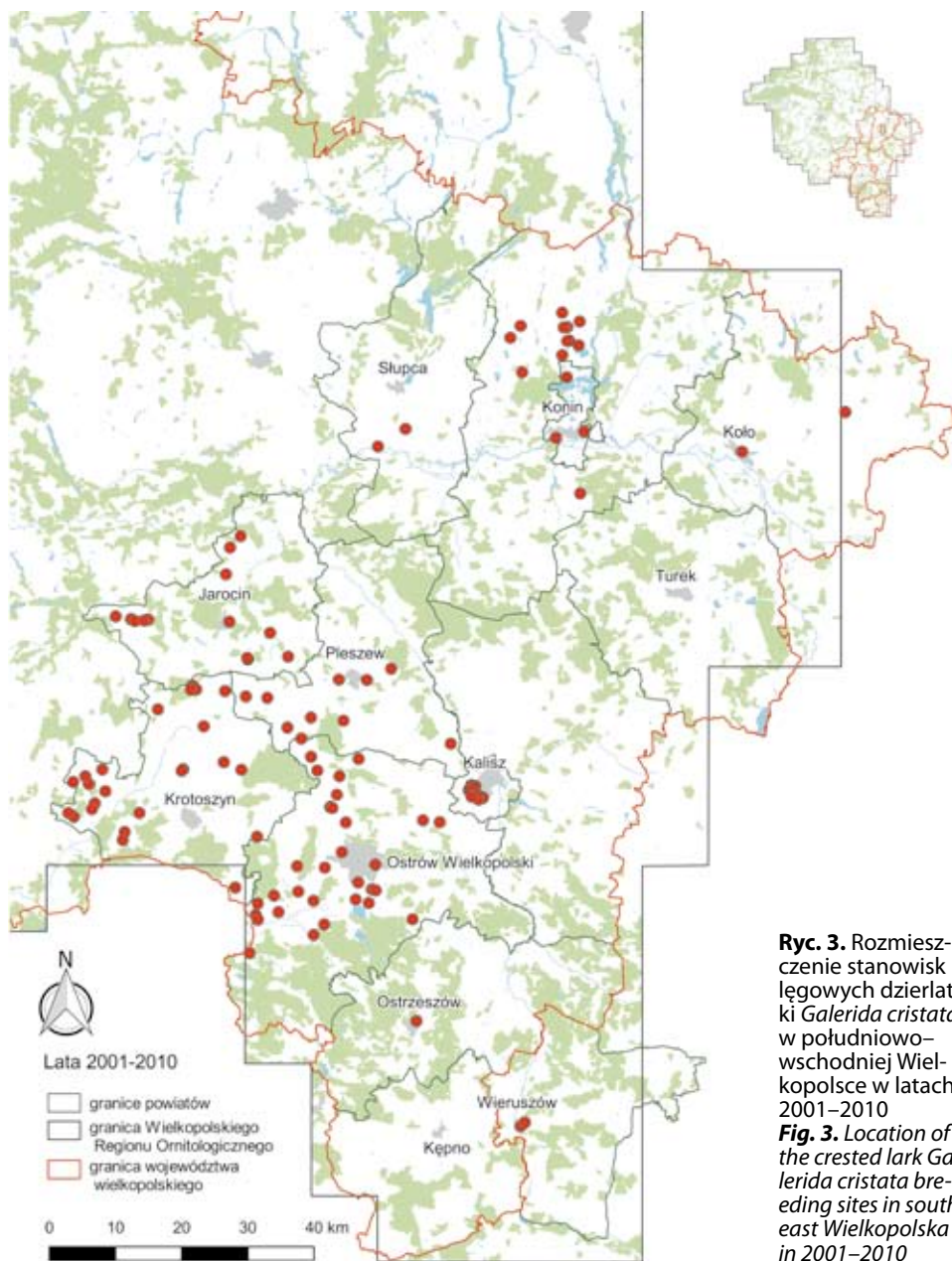
przemysłowe, nieużytki, place przy zakładach zbożowych, piekarniach, cmentarzach, targowiskach, stacjach paliwowych, parkingach, marketach, ogrodach działkowych, szpitalach, wysypiska śmieci, sąsiedztwo wyrobisk gliny i otoczenie linii kolejowych (Wilżak & Pietrzak 2013, Żurawlew & Markiewicz 2014, P. Żurawlew, dane niepubl.).

W wyróżnionych okresach łączna liczebność dzierłatki w wyróżnionych 12 miastach stanowiła odpowiednio 40,9–47,4%, 56,3–59,4%, 19,1–20,2% i 4,6–4,8% całej znanej populacji w południowo-wschodniej Wielkopolsce (tab. 1). Spadek liczebny w miastach nie wpłynął jednak na ogólne obniżenie liczebności na całym terenie badań. Ptaki

Ryc. 2. Rozmieszczenie stanowisk lęgowych dzierłatki *Galerida cristata* w południowo-wschodniej Wielkopolsce w latach 1991–2000
Fig. 2. Location of the crested lark *Galerida cristata* breeding sites in south east Wielkopolska in 1991–2000

opuszczające miasta zasiedliły bowiem prawdopodobnie okoliczne miejscowości, czego dowodzi sukcesywny wzrost liczby miejscowości z obecnością dzierłatki. Znaczna liczba miejscowości z tym gatunkiem w latach 1981–2017 ($n=185$), z części których dzierłatka ustąpiła, świadczy o zachodzących na ich terenie dynamicznych zmian siedliskowych (tab. 2). Zebrane dane wskazują na wzrost populacji dzierłatki w powiatach jarocińskim, krotoszyńskim, ostrowskim, pleszewskim i słupeckim oraz stabilizację liczebności w pow. konińskim. W pozostałych powiatach gatunek ten gniazduje już tylko incydentalnie lub przestał gniazdownać w ogóle (tab. 1). Dzierłatka zdecydowanie

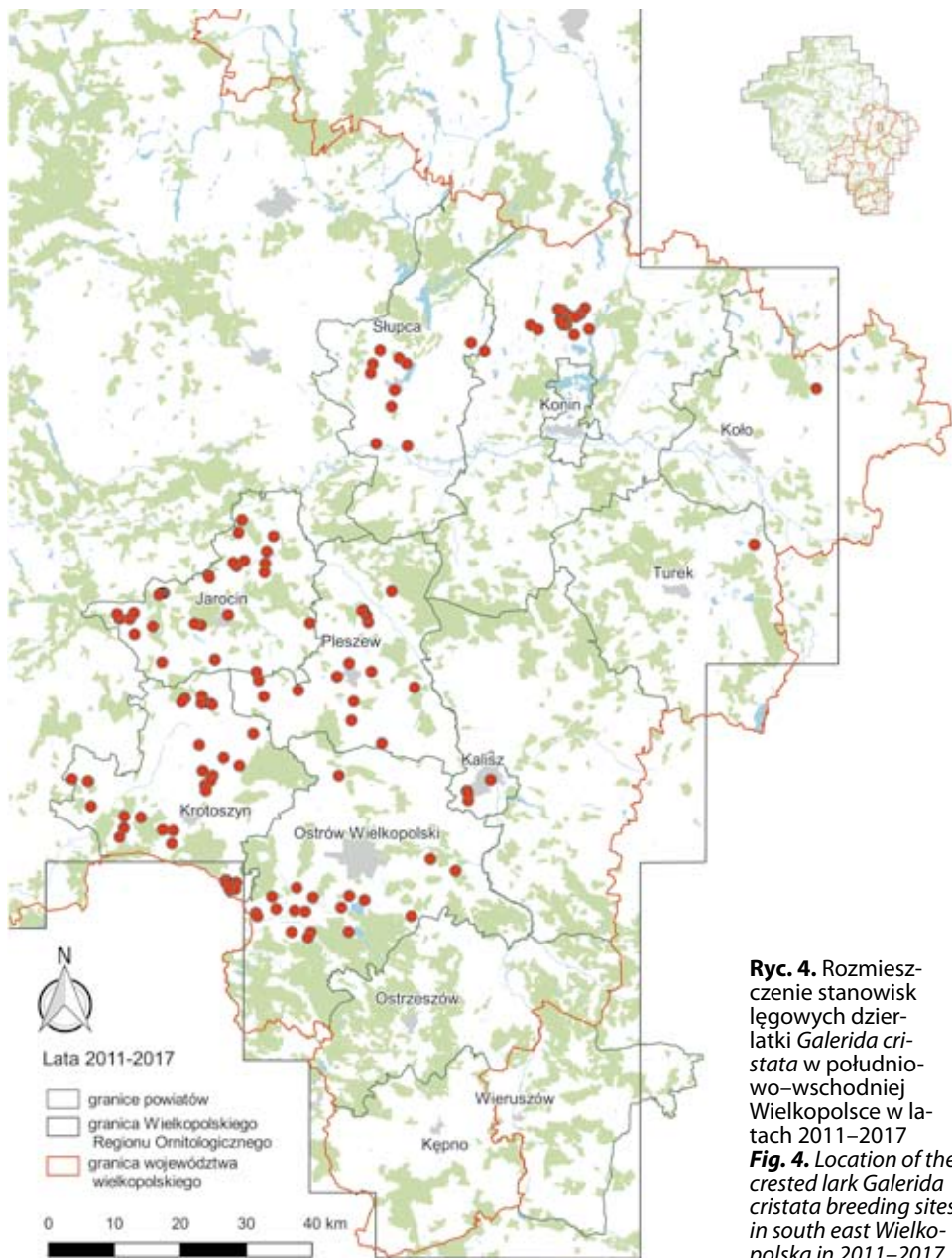

Ryc. 3. Rozmieszczenie stanowisk lęgowych dzierłatki *Galerida cristata* w południowo-wschodniej Wielkopolsce w latach 2001–2010

Fig. 3. Location of the crested lark *Galerida cristata* breeding sites in south east Wielkopolska in 2001–2010

najliczniej zasiedlała wsie (tzw. opłotki), nowe place budowy, a rzadziej duże podwórza i bazy transportowe dawnych Państwowych Gospodarstwach Rolnych, stacji paliwowych, stacji kolejowych, wysypiska śmieci, żwirownie, cegielnie, suszarnie pasz i składowiska miazgi węglowej. Specyfiką pow. konińskiego było gniazdowanie dzierłatki na obrzeżach kopalni węgla brunatnego (Grzybek et al. 2012), a pow. ostrowskiego rozbudowywana infrastruktura klubów jeździeckich (P. Tryjanowski, Z. Kwieciński, dane niepubl.).

Liczebność dzierłatki w Polsce dla lat 2008–2012 oceniono na 2500–3500 par (Chodkiewicz et al. 2015). Przyjmując tę ocenę za aktualną, można przyjąć, że w latach

Ryc. 4. Rozmieszczenie stanowisk lęgowych dzierłatki *Galerida cristata* w południowo-wschodniej Wielkopolsce w latach 2011–2017
Fig. 4. Location of the crested lark *Galerida cristata* breeding sites in south east Wielkopolska in 2011–2017

2011–2017 w południowo-wschodniej Wielkopolsce występowało 3,7–5,1% krajowej populacji. W Wielkopolsce jej liczebność oceniono dla lat 1980–1995 na 1500–2000 par (Kuźniak 2000). Przyjmując, że wartość ta jest aktualna, na omawianym obszarze występowało 6,5–8,5% populacji regionalnej. W Wielkopolsce występuje obecnie większość (ponad 50%) polskiej populacji tego gatunku, a jej centrum znajduje się w południowo-zachodniej części (powiaty leszczyński, kościański, gostyński). Najnowsze dane zebrane w tym regionie w latach 2007–2009 wykazały, że gatunek najliczniej występował na Równinie Kościańskiej, Równinie Opalenickiej, Równinie Wrzesińskiej i Równinie

Szamatulskiej. Zanotowano wyraźny gradient zagęszczenia, od najniższego na wschodzie i północnym-wschodzie do najwyższego na południowym zachodzie regionu (Wylegała et al. 2009). Podobnie jak w południowo-wschodniej Wielkopolsce (niniejsza praca), w pozostałej części regionu dominującym siedliskiem występowania dzierlatki była luźna, zróżnicowana zabudowa wiejska (obrzeża gospodarstw tzw. opłotki, gołe place z pryzmami obornika i maszynami rolniczymi) i zabudowania po dawnych Państwowym Gospodarstwach Rolnych (place i podwórka, składowiska obornika i kiszonki) (Wylegała et al. 2009).

Od lat 1970. silny spadek liczebności i opuszczanie zajmowanych stanowisk zanotowano na Pomorzu, Mazurach i Lubelszczyźnie (Tomiałojć 1990, Wójciak et al. 2005). Wycofywanie się dzierlatki z miast w Wielkopolsce znane było już wcześniej z Poznania i Leszna (Kuźniak 1996, Ptaszyk 2003, Wylegała et al. 2009). Zanikanie dzierlatki dobrze udokumentowano również m.in. we Wrocławiu (Dyrzc et al. 1991), Warszawie (Lesiński 1997), Łodzi (Janiszewski et al. 2004), Częstochowie (Czyż 2008), Kielcach (Misiuna 2006), Zielonej Górze (Bocheński et al. 2008), Opolu (Bożek & Hebda 2009), Szczecinie (Sołowiej 2011) oraz na obszarze Regionu Świętokrzyskiego (Misiuna 2008) i Górnego Śląska (Beuch 2014).

Uważa się, że spadek liczebności tego gatunku w Polsce ma podłoże klimatyczne, a zapoczątkowały go ostre zimy na początku lat 1940. Następnie spadek przyspieszyły chemizacja środowiska, intensyfikacja rolnictwa i zanik transportu konnego. W pewnym okresie gatunkowi sprzyjała urbanizacja, jednak dynamiczny rozwój aglomeracji miejskich spowodował szybkie opuszczanie miast (Kuźniak & Tryjanowski 2007). Przyczynami zaniku populacji lęgowych dzierlatek w miastach jest preferowanie środowisk istniejących okresowo (np. place budowy), występujących do czasu zakończenia robót, uporządkowania i zagospodarowania terenu. W miastach dzierlatce nie służą także takie zjawiska jak: zagospodarowanie środowisk ruderalnych, zabudowa wnętrza osiedli infrastrukturą handlową i usługową, zanik chwastowisk, sukcesja drzew i krzewów w strefie podmiejskiej i nasilająca się antropopresja (Misiuna 2006, 2008). Ponadto znaczny wpływ na spadek liczebności w miastach miał prawdopodobnie wzrost liczebności kuny domowej *Martes foina* i ptaków krukowatych (Tryjanowski et al. 2009).

W opracowaniu wykorzystano dane następujących osób: J. Albanowski, †M. Antczak, P. Baranowski, †J. Bednorz, D. Cierplikowski, K. Cierplikowska, P. T. Dolata, E. Förster, A. Gawroński, A. Gruszczyński, J. Grzybek, P. Jędrzejewski, ks. J. Kaczmarek, R. Kaczmarek, T. Kaleta, M. Karolak, P. Kaźmierczak, P. Kołodziejczak, Z. Kosiński, B. Kostka, L. Kostuj, A. Krupa, D. Kujawa, M. Kupczyk, W. Kurzawski, S. Kuźniak, Z. Kwieciński, †M. Lewandowski, P. van Lieshout, M. Litwin, G. Lorek, R. Łucka, A. Malecha, A. Mały, E. Mały, E. Markiewicz, M. Matysiak, K. Mączkowski, A. Melke, M. Michalak, A. Michalczyk, S. Mielczarek, S. Mikołajczak, †S. Mistygacz, D. Niedbała, S. Niziński, B. Nowak, S. Odrzykoski, S. Pawlak, J. Pietrowiak, T. Pietrzak, J. Ptaszyk, M. Przybycin, P. Przybycin, M. Przystański, M. Pyrc, M. Radziszewski, Z. Rozmarynowski, P. Szablewski, M. Sołowiej, A. Stankowski, J. Stępniewski, L. Szukalski, W. Szukalski, P. van Tielburg, M. Tobółka, J. van der Waude, A. Winiecki, P. Wylegała, M. Zagalska-Neubauer, T. Żelek. Osobom tym składamy podziękowania.

Summary: Crested lark *Galerida cristata* in South-East Wielkopolska. The record presents the situation of the crested lark in 1981–2017 in South-East Wielkopolska (total area 10 793 km²). In the years 1981–1990, 1991–2000, 2001–2010, 2011–2017 the abundance was respectively: 66–76, 110–128, 110–124 and 127–131 couples. Gathered data shows that the species completely left big cities, which were, until recently, occupied by significant clusters of couples (Ostrów Wielkopolski – 30–40 couples, Kalisz – 10–12 couples, Pleszew – 11 couples and Koło – 8–10 couples). In the distinguished periods between years 1981–1990 and 2011–2017 the total number of the crested lark in the distinguished 12 cities was respectively 40,9–47,4%, 56,3–59,4%, 19,1–20,2%

and 4,6–4,8% of a known abundance in South–East Wielkopolska (tab. 1). The decline in the cities did not result the decrease in numbers in the research area. The birds leaving the cities probably inhabited surrounding towns, which is proven by the gradual increase of the towns and villages with the nesting crested lark. High number of places with that species in the years 1981–2017 (n=185), in parts of which the crested lark declined, proves the dynamic habitat changes in the area (tab. 2). The gathered data indicates the increase in numbers of the crested lark in the following counties: Jarocin, Krotoszyn, Ostrów Wielkopolski, Pleszew and Słupca as well as the population stabilization in the Konin county. In all the other counties the species nests only incidentally or not at all (tab. 1). Currently the crested lark most often inhabits villages (hedgerows), new building areas and the areas of the former State Farms.

Literatura

- Dyrzc A., Grabiński W., Stawarczyk T., Witkowski J. 1991. Ptaki Śląska. Monografia faunistyczna. Uniwersytet Wrocławski, Wrocław.
- Beuch Sz. 2014. Zanik górnośląskiej populacji dzierłatki *Galerida cristata* na przełomie XX i XXI wieku. Ptaki Śląska 21: 101–114.
- Bocheński M., Czechowski P., Jędro G., Jerzak L. 2008. Zanik populacji lęgowej dzierłatki *Galerida cristata* w Zielonej Górze. Fauna Miast. Ochronić bioróżnorodność biotyczną w miastach. SAR „Pomorze”, Bydgoszcz: 124–128.
- Bożek M., Hebda G. 2009. Rozmieszczenie i liczebność dzierłatki *Galerida cristata* w Opolu na początku 21. wieku. Not. Orn. 50: 51–54.
- Chmielewski S., Fijewski Z., Nawrocki P., Polak M., Sułek J., Tabor J., Wilniewicz P. 2005. Ptaki Krainy Gór Świętokrzyskiej. Monografia faunistyczna. Bogucki Wyd. Nauk., Kielce–Poznań.
- Chodkiewicz T., Kuczyński L., Sikora A., Chylarecki P., Neubauer G., Ławicki Ł., Stawarczyk T. 2015. Ocena liczebności populacji ptaków lęgowych w Polsce w latach 2008–2012. Ornis Pol. 56: 149–189.
- Chodyński A. 1871. Tępienie ptasząt. Kaliszianin 9: 35.
- Czyż S. 2008. Atlas ptaków lęgowych Częstochowy 2003–2007. Wyd. S. Czyż, Częstochowa.
- Grzybek J., Neubauer–Zagalaska M., Wałęcki R. 2012. Ptaki Konińskiego Zagłębia Węgla Brunatnego. Ptaki Wielkop. 1: 35–53.
- Hagemeijer E. J. M., Blair M. J. (eds.). 1997. The EBCC Atlas of European Breeding Birds: Their Distribution and Abundance. T & AD Poyser, London.
- Homeyer v. A. 1865. An der Prosna. Tagebuchnotizen vom 30. Juli 1863 bis 15. April 1864. J. Orn. 13(4): 248–255.
- Klausnitzer B. 1989. Verstädterung von Tieren. NBB 579. A Ziemsen Verlag. Wittenberg Lutherstadt.
- Kuźniak S. 1996. Atlas ptaków lęgowych Leszna w latach 1990–1993. Prace Zakł. Biol. i Ekol. Ptaków UAM 6: 1–83.
- Kuźniak S. 2000. *Galerida cristata* (L., 1758) – dzierlatka. W: Bednorz J., Kupczyk M., Kuźniak S., Winięcki A. 2000. Ptaki Wielkopolski. Monografia faunistyczna. Bogucki Wyd. Nauk., Poznań, ss. 346–347.
- Kuźniak S., Tryjanowski P. 2007. Dzierlatka *Galerida cristata*. W: Sikora A., Rohde Z., Gromadzki M., Neubauer G., Chylarecki P. (red.). Atlas rozmieszczenia ptaków lęgowych Polski 1985–2004. Bogucki Wyd. Nauk., Poznań, ss. 314–315.
- Lesiński G. 1997. Ptaki środowisk ruderalnych w peryferyjnych dzielnicach Warszawy. Not. Orn. 38: 223–228.
- Janiszewski T., Wojciechowski Z., Pędziwiłk A. 2004. Rozmieszczenie i liczebność dzierłatki *Galerida cristata* i kłaskawki *Saxicola torquata* w Łodzi w latach 1994–2002. Not. Orn. 45: 49–54.
- Misuna Ł. 2006. Zanik populacji lęgowej dzierłatki *Galerida cristata* w Kielcach w latach 1986–2005. Not. Orn. 47: 134–138.
- Misiuna Ł. 2008. Populacja lęgowa dzierłatki *Galerida cristata* w Regonie Świętokrzyskim w latach 1985–2005. Not. Orn. 49: 250–256.
- Ptaszyk J. 2003. Ptaki Poznania – stan jakościowy i ilościowy oraz jego zmiany w latach 1860–2000. Wyd. Nauk. UAM, Poznań.
- Sikora A., Ławicki Ł., Kajzer Z., Antczak J., Kotlarz B. 2013. Rzadkie ptaki lęgowe na Pomorzu w latach 2000–2012. Ptaki Pomorza 4: 5–81.

- Sołowiej M. 2011. Zanikanie populacji lęgowej dzierłatki *Galerida cristata* w Szczecinie w latach 1999–2009. Ptaki Pomorza 2: 67–74.
- Tomiałojć L. 1990. Ptaki Polski. Rozmieszczenie i liczebność. PWN, Warszawa.
- Tomiałojć L., Stawarczyk T. 2003. Awifauna Polski. Rozmieszczenie, liczebność i zmiany. PTPP „pro-Natura”, Wrocław 2003.
- Tryjanowski P., Kuźniak S., Kujawa K., Jerzak L. 2009. Ekologia ptaków krajobrazu rolniczego. Bogucki Wyd. Nauk., Poznań.
- Wilżak T., Pietrzak T. 2013. Populacja dzierłatki *Galerida cristata* w Kaliszu. Ptaki Wielkop. 2: 120–125.
- Wójciak J., Biaduń W., Buczek T., Piotrowska M. 2005. Atlas ptaków lęgowych Lubelszczyzny. Lubelskie Towarzystwo Ornitologiczne, Lublin.
- Wylegała P., Krąkowski B., Sieracki P., Kasprzak A., Rosin Z. 2009. Liczebność, zagęszczenie oraz siedliska lęgowe dzierłatki *Galerida cristata* w krajobrazie rolniczym Wielkopolski. Not. Orn. 50: 312–318.
- Żurawlew P., Markiewicz E. 2014. Ptaki miasta Pleszewa. Ptaki Wielkop. 3: 3–17.

Przemysław Żurawlew

Żbiki 45, 63–304 Czermin
grusleon@gmail.com

Piotr Tryjanowski

Instytut Zoologii, Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu
ul. Wojska Polskiego 71C, 60–625 Poznań
piotr.tryjanowski@gmail.com

Występowanie pluszcza *Cinclus cinclus* w Wielkopolsce

Przemysław Żurawlew, Jacek Więckowski

Pluszcz *Cinclus cinclus* gniazduje we wszystkich pasmach górskich Europy. Zasięg jego lęgowisk obejmuje południową i środkową część kontynentu, a także Irlandię, Wielką Brytanię, Fennoskandię, płw. Kola, Ural i Kaukaz (Hagemeijer & Blair 1997). Najliczniejsze populacje, liczące przynajmniej 10 tys. par, występują w Chorwacji, Francji, Niemczech, Norwegii, Rosji i Rumunii (BirdLife International 2015). W Polsce gniazduje w Karpatach, Sudetach i na wyżej położonych przedgórzach. Ponadto występuje na Wyżynie Krakowsko–Częstochowskiej i sporadycznie w północnej Polsce. Gatunek preferuje szybko płynące, czyste strumienie górskie, na nizinach zasiedla zalesione odcinki wartkich rzek (Sikora 1993, Sikora et al. 2007). Na nizu Śląska lęgowy tylko sporadycznie (Dyrz et al. 1991). W polskich górach gniazduje środkowoeuropejski podgatunek *C. c. aquaticus*, natomiast na północy kraju zanotowano lęgi par z podgatunku nominatywnego, jak i par mieszanych z podgatunkiem *aquaticus* (Sikora 1993, 1994, Sikora & Neubauer 2008). Celem niniejszej notatki, jest podsumowanie i zweryfikowanie wiadomości o pluszczu w Wielkopolsce, na podstawie bogatszego materiału, niż we wcześniejszym opracowaniu (Bednorz et al. 2000).

Z terenu Wielkopolski podawano dawniej ogólnikowe informacje o gniazdowaniu tego gatunku w roku 1903 w rejonie Śmigła (Hammling 1933), w roku 1907 w kilku leśnictwach (bez podania szczegółów) (Schultz 1911) i w roku 1922 koło Sierakowa (Wodziczko et al. 1938). Do danych tych należy obecnie podejść z dużym dystansem, gdyż w żadnym z tych przypadków nie podano konkretnych i jednoznacznych informacji wskazujących na odbycie przez ten gatunek lęgów. Ponadto w lipcu 1942 pluszcz był obserwowany przy